

OOST EN WEST BOTSSEN OVER MIGRATIE

Door de ruimhartige wijze waarop Polen vluchtelingen uit het belegerde buurland Oekraïne heeft opgevangen, zijn we het alweer bijna vergeten: binnen Europa wordt er in oost en west vaak anders gedacht over migratie. Waar komt het verschil vandaan?

Door Ivo van de Wijdeven

In 2021 werd het Poolse leger nog ingezet aan de grens met Belarus om migranten uit het Midden-Oosten tegen te houden. Die werden door dictator Aleksandr Loekasjenko als politiek drukmiddel overgevlogen naar Minsk en naar Polen getransporteerd. Warschau kreeg stevige kritiek vanuit West-Europa op de wijze waarop migranten daar werden geweerd.

Sinds de migratiecrisis van 2015 was het een bekend beeld. De Hongaarse premier Viktor Orbán ging voorop in de strijd tegen het Europese migratiebeleid. Hij liet een vier meter hoog hekwerk bouwen om de vluchtelingenstroom te blokkeren. Volgens Orbán is er in het christelijke Hongarije geen plaats voor overwegend islamitische vluchtelingen uit het Midden-Oosten. Het was een opstelling die op veel kritiek van West-Europese EU-lidstaten en mensenrechtenorganisaties kon rekenen. Maar in Polen, Tsjechië en Slowakije domineerde toentertijd hetzelfde geluid.

De regeringen van deze lidstaten kwamen lijnrecht tegenover Brussel te

staan. De Europese Commissie en veel regeringen in West-Europa wilden op humanitaire gronden en in lijn met internationale afspraken de deur open houden voor vluchtelingen. De Duitse Bondskanselier Angela Merkel zei dat haar land de instroom aankon: *'Wir schaffen das'*. Merkels uitspraken en die

van Orbán contrasteerden sterk. Het migratiebeleid werd een splijtzwam binnen de Europese Unie.

Voor in Boedapest en Warschau wordt vaak teruggegrepen op de geschiedenis om de weerstand tegen migranten te staven. De Hongaren en Polen hebben eeuwenlang met wisselend succes strijd geleverd om het christelijke Europa te verdedigen tegen 'barbaarse' vijanden uit het oosten als de Mongoolse Gouden Horde, het Ottomaanse Rijk en het Russische Rijk. En ze kennen ook periodes van bezetting en onderdrukking door deze vreemde machten.

Gevoelens van trots, miskenning en slachtofferschap worden aan de hand van dit verleden benadrukt. Migratie wordt neergezet als een nieuwe poging om het christelijke Europa sluipender-

Duitse politieagent maakt pret met een migrantenjongetje. München, 1 september 2015.

Migranten klimmen door een gat in het hek op de Hongaars-Servische grens bij Roszke. 10 september 2015.

wijs alsnog te verslaan. Een vergelijking met complottheorieën over ‘omvolking’ ligt voor de hand.

IDENTITEIT

Toch is dit historische beeld niet helemaal uit de lucht gegrepen. De geschiedenis van de Polen, Hongaren, Tsjechen en Slowaken is bijzonder turbulent en gefragmenteerd geweest. Hun periodes van soevereiniteit waren korter en werden vaker afgebroken dan die van de andere Europese naties. Ze moesten zich grote moeite getroosten om hun taal – en daarmee hun identiteit – te behouden.

Daar speelt iemand als Orbán nu slim op in. ‘Brussel’ wordt afgeschilderd als een nieuwe overheerser die de nationale identiteit wil ondermijnen met wezensvreemde zaken als ‘LHBT-ideologie’ en verplichte herverdeling van vluchtelingen.

Daar komt bij dat de beide wereldoorlogen er met geweld voor hebben gezorgd dat Midden- en Oost-Europa bestaat uit etnisch vrijwel homogene natiestaten. Na de Tweede Wereldoorlog bleven bijna alleen de Polen over binnen de grenzen van de Poolse staat.

De Joodse bevolking was bijna helemaal uitgeroeid. Andere etnische minderheden – miljoenen Duitsers, Belarussen en Oekraïners – waren ontworteld door het geweld, door de nieuwe grenzen die Polen kreeg of door Stalins bijna achteloze verplaatsing van bevolkingsgroepen binnen de Russische invloedssfeer. In Hongarije wonen al sinds het Verdrag van Trianon uit 1920 vrijwel alleen maar Hongaren. In het interbellum vormden Joden de vreemde eend in de bijt en die rol is sinds 2015 overgenomen door veelal islamitische vluchtelingen en migranten. Nationalistische sentimenten die in de communistische tijd werden onderdrukt, worden weer aangewakkerd.

Uit die tijd stamt ook een belangrijk verschil tussen oost en west. West-Europa is al decennia gewend immigranten op te nemen. Eerst uit de voormalige koloniën, daarna gastarbeiders en sinds de jaren negentig asielzoekers en arbeidsmigrantten, nota bene vaak uit Midden- en Oost-Europa. Maar dat zat achter het IJzeren Gordijn en heeft die ontwikkeling maar op beperkte schaal doorgemaakt. Migratie

beperkte zich over het algemeen tot een dunne intellectuele bovenlaag van studenten, ingenieurs en kunstenaars.

Alles bij elkaar vormt dat een vruchtbare voedingsbodem voor xenofobe propaganda. De hoge hekken aan de Hongaarse grenzen hebben Orbán's populariteit in eigen land goed gedaan, ook al leven er praktisch geen migranten in Hongarije. Maar het westerse beeld van west en oost, alsof er een zuivere splitsing is tussen een tolerant, multicultureel en democratisch deel en een autoritair, racistisch en ‘achterlijk’ deel van Europa, is onterecht.

Ook in West-Europese EU-lidstaten spelen conservatief-nationalistische partijen met succes in op gevoelens van trots op de eigen natie en zijn geschiedenis. Merkel kreeg ook in eigen land kritiek op haar toelatingsbeleid. En ondertussen heerste er in de afgelopen jaren in andere hoofdsteden opluchting dat Boedapest en Warschau aan hun grenzen de kastanjes uit het vuur haalden. De wens om de buitengrenzen van Fort Europa beter te bewaken is inmiddels gemeengoed. In die zin loopt Midden en Oost-Europa niet achter maar juist vóór. ●